

Останній рейс "Бурана"

Василь Бережний

I

Сніг скрипів тонко, ну просто вигравав під ногами, наче Борисьо торкався смичком своєї скрипки. Повітря таке холодне, що ніби осколки скла впиваються в щоки. На віях осідає іній, а Борисьові хоч би що — іде собі, розмахує руками, дослухається, як витьохкує під ногами сніг.

Он і котедж, в якому мешкає Владлен. З вікон падає яскраве світло. Від нього іскриться припушений інієм сад, наче викуваний із чистого срібла. От, здається, цокни металевою паличкою по стовбуру яблуньки, і весь сад задзвенить, забринить музикою.

Борисьо сходить на ганок і чує дзвінок. Над дверима спалахують літери: "Просимо!" Двері відчиняються самі, й Борисьо заходить.

Хлопця зустріла Владленова мати — чорнява жінка в білому спортивному костюмі.

— Добрий вечір.

— Здрастуй.

— Владлен обіцяв мені допомогти з астрономії.

— Гаразд, тоді не роздягайся, а йди до обсерваторії, він уже там.

Владленова обсерваторія — невелика кругла башта — містилася посеред плаского даху. Вибравшись наверх, Борисьо відразу побачив, що купол башти розсунутий — значить, телескоп дивиться на небо.

— Ти запізнився на сім хвилин. Чому? — сухо спитав Владлен, як тільки Борисьо зайшов до башти.

Борисьо похнюпився.

Владлен примирливо поклав хлопцеві руку на плече.

— Ну, гаразд. Сьогодні ж у нас почалися зимові канікули, друже...

У Владленовому голосі хлопець відчув щось незвичайне.

— ...Я гадаю, що під час канікул нам слід помандрувати. Якщо, звичайно, в тебе є бажання.

Борисьо усміхнувся. Чи є в нього бажання! Ну, а хто, скажіть, не хоче мандрувати? Шкода тільки, що мандрівники минулого уже повідкривали все, усе на Землі. На полюсах Давно побудовано наукові станції, туристи, альпіністи і просто мандрівники побували на всіх гірських вершинах. А в другій половині XX сторіччя і в Антарктиці не лишилося жодного місця, де не побувала б людина.

— А... куди ж ми вирушимо? — спитав Борисьо.— Може, спустимось як-небудь на дно океану?

Владлен з цікавістю поглянув на свого меншого товариша..

— Це — ідея... Але ж до океану дуже далеко, та й ніхто не дасть нам батисфери. Зрозумів? А на аеросанях можна рушати хоч зараз.

— А куди ж...

— Давай поїдемо до наших батьків!
— І побачимо космічні ракети? — від радості Борисьо аж підскочив.
— Еге, ракети. Через днів два вони стартують, і тоді...
— Що тоді? — Борисьо вчепився руками у Владленову шубу.— А чи не можна й нам у ракету?..

Владлен усміхнувся:

— Бач, я ж казав, що ти несерйозний чоловік, ти ще дитина. То на дно океану йому хочеться, то в ракету. Хіба ж ти не знаєш, що ці ракети не пасажирські, а вантажні? Мій тато запустить їх на потрібну орбіту...

— І мій тато! — додав Борисьо.

— Правильно, вони разом працюють,—погодився Владлен.— Ракети вийдуть одна за одною на орбіту і почнуть там вибухати.

— Вибухати? А навіщо?

— А хіба тобі тато не розповідав? Ходи ось до телескопа. Сідай.

Борисьо вмостився на стільчику перед невеликим телескопом і, прихилившись до окуляра, почав дивитися на небо.

Владлен спитав:

— Ну, що ти там бачиш? Ех, ти вже збив. Наведи на планету!

— Це я можу, що тут...— бубонів Борисьо, зазираючи у візир і крутячи ручки. Але планета ніяк не потрапляла в поле зору.

— Все ще не навів? — дивувався Владлен.— Завжди ти кажеш "можу", а як доходить до діла... Давай я тобі наведу!

Владлен швидко навів трубу, посадив хлопця.

— Ну, яка там планета?

— Наче Сатурн...

— Він і є. А чим ця планета відрізняється від інших?

— Сатурн має десять супутників.

— А ще що він має?! — Владлену почав уриватися терпець.

— Густу газову оболонку, яка складається...

— А кільце, кільце він має? — сердито перебив Владлен.

— Ну, звичайно,— спокійно відповів Борисьо.— Хіба ж ти забув?

Владлен не знав, чи йому сердитись, чи сміятись. Поглянув на серйозне обличчя свого друга й усміхнувся.

— Ну, а може, ти скажеш, із чого воно складається?

— Воно складається з дрібненьких пилинок...

— А що, якби навколо Землі отаке кільце?

— Та що ж...— зам'явся Борисьо.— Було б дуже красиво...

Борисьо дивився на Владлена й кліпав очима.

— А що... буде і в нас кільце?

— Ну, аякже! — вигукнув Владлен.

— Тану?

— Мені тато все розповів. Ракети начинені пилом: на заздалегідь визначеній орбіті вони одна за одною вибухають, і з того пилу буде кільце. Тільки не думай, що воно для краси. Це щоб більше вловлювати сонячної енергії.

Вони тут же, в тісній астрономічній башті, почали малювати кільце навколо Землі.

— Отакий проект і схвалено,— Владлен підняв угору свого аркушика..

— А той пил... не розлетиться? — спитав Борисьо.

— Не хвилюйся. Все точно розраховано. Так от я й думаю: давай, Борисьо, помчимо на аеросанях до космодрому? До батьків у гості! Побачимо, як стартують ракети.

— А... нас пустять мами? — тривожно спитав Борисьо.

— Я вже дорослий. А от ти мусиш спитати дозволу в мами, зрозумів?

II

Сніг так сліпуче сяяв проти сонця, що хлопцям довелося надіти захисні окуляри.

Дружно взявшись за опорні лапи, вони вивели сани із гаража, легко попхали їх по снігу поміж яблунями й поставили за садом. Тут починалися засніжені поля. Сонце сяяло у вікнах затишної кабіни, бризкало промінням із фари — Борисьо подумав, що вона ввімкнена! Золоті літери полум'яніли на голубому тлі — "Буран".

— Ну, пора,— стримано сказав Владлен. Став на приступку, відчинив дверцята.— По місцях!

Борисьо моторно кинувся до кабіни й сів на зручне сидіння зліва від місця водія. Ноги, правда, не діставали до підлоги, але то нічого. Зате добре видно було, бо кабіна майже вся з прозорого пластика. На місце водія, не кваплячись, сів Владлен. Поклав руку на стерно... Борисьо обернувся назад, щоб вловити момент, коли почнуть свій обертовий рух лопаті. Але Владлен не поспішав. Борисьо повернув голову до нього:

— Чого ти ждеш? Щоб мама передумала та завернула?

— Опустити сидіння. Там збоку є ручка, потягни її вгору.

Борисьо ледве намацав ту ручку, потягнув її, сидіння плавно опустилося. Тепер його ноги діставали підлоги.

— А чи ми нічого не забули? Великий термос ти приніс?

— Усе в багажнику — і термос, і пакети,— швидко заговорив Борисьо,— усе, все! Хіба ти не знаєш, який я акуратний?

— Гляди, бо нам далеко, і все полями та лісами. Я відповідаю за машину, а ти — за харчування.

— Харчів нам надавали не менше як на тиждень.

Борисьо не встиг упіймати поглядом ту мить, коли закрутився гвинт. Він побачив позад кабіни темне коло. Електромотор працював безшумно. Владлен збільшив оберти пропелера, й сани плавно рушили. Тепер Борисьо не міг побачити й кола — там, де були лопаті, тремтіла ледь помітна серпанкова намітка.

Здавалося, що сани не ковзали широкими лижами по снігу, а таки летіли, летіли. Чути було свист звихреного, збуреного повітря, позаду клубочився білий пил, а сани мчали нестримно, і синя смужечка на обрії почала враз виростати, і через кілька хвилин уже добре видно було, що то стіною встає ліс. Хлопець злякано подивився на

товариша:

— Це ти вже дуже розігнав!

— Дуже? — усміхнувся Владлен.— То тобі з незвички так здається. Та тут можна ще більшу швидкість дати: рівно, ніяких перепон! Ось у лісі доведеться збавити...

В кабіні зробилося зовсім тепло: працювала опалювальна система. Владлен перший скинув свою шубку — спочатку з одного плеча, а потім з другого, так що стерна не випустив і на мить. Роздягся й Борисьо. Було приємно сидіти в теплі, коли за тонкими стінками аж пищав мороз і шугав гострий вітер. Борися розморило, на нього почала налягати дрімота. Плавний рух саней заколисував, хлопець не хотів заплющувати очей, але повіки зробились такі важкі, що не можна було їх втримати. І Борисьо опустил голову на груди. При поштовхах чи поворотах вона в нього хилиталася. Владлен збавив хід і, правою рукою тримаючи стерно, лівою відхилив спинку Борисьового сидіння — хлопець тепер напівлежав. "Нехай поспить!" — думав Владлен.

Він розбудив його через кілька годин:

— Уже заповідник.

Хлопець схопився. Сани рухались по узбіччю широкої лісової дороги. Праворуч ліс був одгороджений високою металевою сіткою, по якій ішов струм. Звірі добре затямили, як б'ється ця сітка, і не доторкалися до неї. Хіба що молоді, недосвідчені звірята інколи тицялись мордами і відразу ж відскакували. А на тисячах квадратних кілометрів цього незайманого лісу мешкало дуже багато тварин. Ведмеді, вовки, лисиці, зайці, олені, лосі, зубри, тигри, ондатри, куниці — та всіх і не перелічиш. Навіть дикі кози були.

— Бачив кого-небудь? — спитав Борисьо, поринувши поглядом у лісові хащі.

— Дядько Бурмило передавав тобі вітання,— засміявся Владлен.— Ще побачимо! А зараз давай попоїмо, бо я, здається, і вовка б з'їв — так виголодався.

Він вимкнув мотор, і сани плавно зупинилися. Лісова тиша ніби просочувалась і в кабінку. Товсті золотаві сосни обабіч дороги стояли непорушно, немов дослухаючись до чогось.

Зимовий день короткий. Після обіду хлопці проїхали, може, кілометрів з п'ятдесят, як почало сутеніти.

В полі, мабуть, ще було світло, а тут, в гущавині лісу, темніло з кожною хвилиною. До того ж понад лісом посунули важкі хмари. Владлен ввімкнув рефлектор, і деякий час їхали, мацаючи дорогу золотистим снопом електричного світла. Ліс насувався з боків чорними стінами, і хлопцям здавалося, що вони рухаються в тунелі.

Владлен втомився, підкрадалася дрімота. Дорога наче хотіла втекти кудись убік, і він кілька разів мало не зачепився за дерева.

— Ех, коли б оце й ти міг...— сказав він, позіхаючи.

Борисьо рвучко повернувся до нього:

— А хіба я не можу, чи що? Ану ж дай стерно!

— Е, це тобі не в полі! Там куди б не повели тебе сани, нічого не трапиться, А тут, брат, розіб'ємось. Мабуть, зупинимось і заночуємо. Завтра до обіду будемо там.

Він вимкнув мотор, сани зупинилися, світляний сніп розтав, і навколо зробилося тихо й темно.

Зобиджений Борисьо невдоволено сопів, поглядаючи на стерно. А Владлен умостився на задньому сидінні й незабаром заснув.

З глибини лісу долинали то протяжне завивання, то якийсь гавкіт або кугукання. Аж не вірилось Борисьові, що десь там сяють зараз міста й селища, двиготять фабрики і заводи, націлились у небо гостроносі космічні ракети. Ех, коли б оце не ночувати отут, у лісі, то на ранок були б уже на космодромі! Ох і Владлен — "розіб'ємось"! Хіба Борисьо не може повертати стерно?

Борисьо пересів на місце водія, увімкнув фару. Чудно було дивитися, як у світлі клубочились сніжинки, м'яким пухом устилаючи дорогу. Оглянувся на Владлена — спить як убитий. Може, таки спробувати? Ну, що тут, проїхати кілька кілометрів і зупинитися — він і не знає.

Рука сама потягнулася до вмикача. Задзижчав мотор, але Владлен не почув. Сани рушили. Борисьо в першу мить розгубився, а тоді оговтався й повів "Буран" серединою дороги. Він може!

І яке ж то приємне почуття — вести машину! Не пасажиром їхати, а кермувати! Хочеш — зменшуй швидкість, хочеш — мчи швидше вітру. "Буран" слухняно підкоряється, ковзає по молоденькому сніжку безшумно, тихо, скрадається, наче нічний птах. От тільки метелиця все дужчає, і попереду колишеться суцільна снігова завіса. Борисьо міцно стискує стерно і все додає обертів пропелерові.

Раптом серед сніговиці Борисьо побачив величезного ведмедя. Звір біг просто на машину. Хлопця обсипало жаром. Що робити? Звертати ж нікуди, а якщо він стрибне — проламає кабінку... Та невже він не злякається?! Борисьо править мимо, на секунду бачить велетенську лапу, занесену для удару.

Різкий струс, тріск. Сани падають набік, зупиняються.

— Що таке? — схопився Владлен. — Що трапилось?

— Ведмідь! На нас напав ведмідь!

Поштовхом хлопця викинуло із сидіння, і він тепер стояв на колінах, сповзаючи до дверцят.

Владлен ввімкнув рефлектора, повернув його спочатку вліво, потім управо. В яскравому світлі він справді побачив здоровенного ведмедя. Звір високо підніс лапу та так і застиг. І на лапі, і на морді в нього лежить сніг. Ведмідь кам'яний, він просто прикрашає дорогу через заповідник.

— Ех, ти! — хитав головою Владлен, відкриваючи дверцята. — Я ж тобі казав... Задавака! Базікало! Не вміє, а береться...

III

Цілий день прововтузилися хлопці, доки замінили поламану лижу. Термос випорожнили за сніданком, в обід знищили рештки харчів, а надвечір їсти захотілося страшенно, аж пекло в животі.

Вирішили трохи перепочити в теплій кабіні, а вдосвіта рушити далі.

Борисьо довго не міг заснути, а коли заснув — наснилося, ніби він сидить дома за столом, їсть гарячі сардельки.

Коли його розбудив Владлен, він саме пив каву...

— Світає! — штурхав його Владлен. — Пора!

Борисьо прочумався, бачить, а Владлен уже розіклав сніданок! Хліб, масло, сир...

— Це мені сниться, чи справді?

— Їж скоріше. Та знай, що мандрівники беруть із собою НЗ.

— Недоторканий запас? От здорово!

А в лісі зовсім розвиднілось. Попоївши, хлопці вирушили далі. І тільки тепер Владлен звернув увагу, що годинник на панелі показував другу ночі.

— Що таке? Чи годинник стояв? — здивувався він.— Надворі білий день, а він показує другу...

"Буран" мчав, як ракета. Нарешті він виніс наших мандрівників із лісу.

— Може, то Місяць зійшов? — невпевнено спитав Борисьо.

— Тепер Місяця не видно... Недавно ж була остання чверть...

Владлен наморщив лоба, ніби розв'язував якусь складну задачу. Потім різко загальмував і зупинив "Буран". Прожогом вискочив на сніг.

— Ой, Борисю! Скоріше, скоріше!

Він кричав, задерши голову вгору. Борисьо миттю вистрибнув з кабіни і собі подивився на небо. Подивився, та так і заляк, не в силі відірвати очей від величного видовища.

Через усе небо від обрію до обрію проступала широка золотава смуга. Вона все яскравішала і ось уже стала схожа на велетенську веселку, тільки що не різноколірну, а таку, як сонце.

— Це ж кільце!.. Навколо Землі!..

— Кільце! Ох і світить же здорово!

На radoщах вони кинулись обнімати один одного. А коли перша хвиля радості пройшла, Владлен похитав головою:

— Спізнились... Таку історичну мить прогавили...

Він настроїв приймач, і з динаміка залунав дівочий голос:

— ...Кільце навколо Землі створено! Особливо багато додаткового сонячного тепла одержать північні області. Сніжний покрив розтане, ночі будуть зовсім світлі...

Коли заграла музика, Владлен сказав:

— Чув? Сніг розтане... Треба поспішити назад, а то вже й зараз почувається — мороз ослаб. А там гляди і струмки потечуть... Більше не доведеться кататись.

Очі його пойнялися сумом. Завів мотор, сани неквапно розвернулися й почали розгін.

"Буран" мчав до лісу. Це був його останній рейс.

А над полями, містами, горами й річками, над всією Землею сяяло широке золотаве кільце.